

Dren BRAHIMAJ

KONTRIUBUTI I MERVETE MAKSUTAJT NË LËVIZJEN PËR ÇLIRIM

Pas daljes publike të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, më 28 nëntor 1997, në varrimin e Halit Gecit, në Llaushë të Drenicës¹ dhe mesazhi që u dha aty se: “*Serbia po i masakron shqiptarët. Ushtria Çlirimtare e Kosovës është e vetmja forcë që lufton për lirinë e Kosovës. Ne do të vazhdojmë të luftojmë*”,² UÇK-ja nga kjo kohë e tutje do faktorizohej në aspektin ushtarak e politik, do shtrihej dhe masivizohej gradualisht gjithandej Kosovës. Ndaj gjendjes së krijuar nuk qëndruan indiferente as gratë shqiptare. Përgjithësisht ato ndihmuan vazhdimisht luftën nga prapavija me: ushqim, veshje e shëndetësi,³ e në veçanti gratë u angazhuan drejtpërdrejt edhe si ushtarë aktive në formacionet ushtarake të UÇK-së.⁴ Njëra prej tyre ishte 20-vjeçarja Mervete Maksutaj nga Orrobërda e Istogut.

Mervete Maksutaj u lind më 10 prill 1978. Shkollimin fillor e mbaroi në Banjë të Pejës, kurse atë të mesëm në shtëpi-shkolla në Vrellë të Istogut. Jeta për të ishte treguar jo e lehtë. Pas vdekjes së nënës së saj, Merveten dhe familjen e godet një tjetër tragjedi. Në qytetin kroat Gjakovo, gjatë kryerjes së shërbimit ushtarak i ishte

¹ James Pettifer, *Ushtria Çlirimtare e Kosovës: nga një luftë e fshehtë në një kryengritje të Ballkanit, 1948-2001*, (Tiranë: Onufri, 2013), 127.

² Miranda Vickers, *Midis serbëve dhe shqiptarëve: një histori e Kosovës*, (Tiranë: Toena, 2004), 375.

³ Drita Halimi-Statovci, *Nga djepi në përjetësi*, (Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2014), 265-267.

⁴ Emine Arifi-Bakalli, *Çështje nga historia moderne dhe bashkëkohore shqiptare*, (Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2011), 126.

vrarë vëllai i saj, Enveri, në shtator të vitit 1991.⁵ E motra Hida e përshkruan kështu qëndrimin e Mervetes përballë arkivolit të vëllait: *“Nuk qante pranë arkivolit të të vëllait, e puthte dhe i thoshte “unë jam ajo që do ta marr hakun ty dhe djemve të tjerë shqiptarë që serbët i vrasin vetëm pse janë shqiptarë”*.”⁶

Beteja e 24 marsit 1998 në Glllogjan, e ngjalli interesimin e Mervetes që të inkuadrohet në radhët e UÇK-së.⁷ Përfundimisht Mervetja u inkuadrua në UÇK në korrik të vitit 1998, në fillim në Glllogjan e pastaj me rekomandim të Komandës kaloi në Jabllanicë të Gjakovës, duke filluar përgatitjet e para për luftë në kuadër të njësitit të vajzave, të emërtuar “Vajzat me kordele të kuqe”.⁸ Ky njësit ushtarak që më vonë përfshihet në kuadër të Brigadës 132 “Myrtë Zeneli”, u emërtua nga Hyrije Veliu. Hyrija bashkë me Ajshe Mulajn kishin arritur të krijojnë këtë grup të përbërë prej 14-15 vajzave me qëllim përgatitjen profesionale në aspektin ushtarak. Hyrija e kujton kështu Merveten: *“Ishte një vajzë e gjatë, e bukur dhe shumë e vendosur. Ajo pa ndonjë problem e barte në krahë snajperin 12.7 mm”*.⁹

Ofensiva serbe e fillimit të gushtit 1998, e para e përmasave të tilla në rajonin e Dukagjinit kishte përfshirë pothuajse gjithë këtë zonë. Këtë e dëshmon informata e lëshuar nga UÇK-ja më 9 gusht 1998, *“Agresorët serbë po sulmojnë me artileri dhe mjete të blinduara, duke i përfshirë dhe tanket, në fshatrat Gramaçel e Baballoç, Rastavicë, Prejlep, Glllogjan të Deçanit, Irzniaq, Shaptej, Dubravë, Junik e në fshatrat tjera në Rekë”*.¹⁰ Krahas ofensivës forcat ushtarake dhe paramilitare serbe, nuk tërhiqeshin më, ato vetëm

⁵ <https://www.radiokosovaelire.com/mervete-salih-maksutaj-10-4-1978-4-12-1998/>, marrë më: 28.04.2023.

⁶ Dush Gashi, *“E PAEMRA” me emër të madh*, Zëri.

⁷ Fetnete Ramosaj, *Ushtria Çlirimtare e Kosovës në Zonën Operative të Dukagjinit: Dokumente e raportime të luftës 1998-1999*, (Prishtinë: Instituti për Studime Gjeopolitike dhe Siguri, 2019), 13.

* Glllogjani i Deçanit ishte njëra ndër tri pikat kryesore të UÇK-së bashkë edhe me **Jabllanicën dhe Smolicën në Zonën Operative të Dukagjinit. Për më tepër shih: Ramosaj, *Ushtria Çlirimtare e Kosovës ...*, 11.

⁸ Hyrije Veliu-Jeta, *“Vajza me kordele të lirisë”*, Jubilari, qershor 2000.

*** Muhamet Demaj ishte komandant i Njësisë Speciale në Brigadën 133 “Adrian Krasniqi”. Ndërsa Azem Veselaj komandant i Brigadës 133 “Adrian Krasniqi”.

⁹ Intervistë me Hyrije Velin, 04.05.2023.

¹⁰ Ramosaj, *Ushtria Çlirimtare e Kosovës...*, 45.

ripozicionoheshin dhe maskonin arsenalin e rëndë ushtarak në vende të përshtatshme. Në fshatrat e Lugut të Baranit e Deçanit ishin ngritur një sërë punktesh ushtarake serbe gjatë muajve gusht-tetor të vitit 1998. Njëri prej këtyre punkteve, ku ishin të pozicionuar forcat ushtarake serbe, të cilat ishin vendosur në stacionin policor në fshatin Çallapek sulmohet më 15 shtator 1998 nga disa ushtarë të UÇK-së.¹¹

Kjo datë që përkonte me përvjetorin e vrasjes së vëllait të Mervetes në Armatën jugosllave, Enverit, e gjeti atë në krye të këtij aksioni të drejtpërdrejtë mbi forcat serbe. Aksion ky të cilin e kishte kërkuar ta bëjë vetë ajo, kujton Nazmi Brahimaj.¹² Mervetja kishte marrë pjesë drejtpërdrejt në shumë beteja të cilat kishin ndodhur mes gushtit dhe tetorit të vitin 1998, si në: Broliq, Bellacerkë, Jabllanicë të Gjakovës e shumë të tjera. Ndërsa, fillimi i organizimit të UÇK-së në verilindje të Dukagjinit, Merveten e gjeti të angazhuar me një mision të ri, bashkimin dhe sistemimin e grupeve të mëhershme të armatosura të kësaj zonë.¹³

Organizimi ushtarak i UÇK-së në zonën e Istogut dhe disa fshatrave të Klinës dhe Pejës filloi nga fundi i muajit korrik dhe fillimi i muajit gusht të vitit 1998. Me urdhër të Ramush Haradinajt për organizim emërohen Muhamet Demaj e Azem Veseli*** me qëllim dhe synim bashkimin e grupeve të armatosura më herët nëpër fshatrat e Podgurit, Lugut të Drinit e Istogut. Demaj thotë se në fillim kemi kontaktuar me: Naim Xhurajn, Besnik Shalën e Ramiz Kabashin. Gradualisht gjatë vjeshtës së vitit 1998 grupet e hershme të armatosura të viseve të lartpërmendura fillojnë të bashkohen dhe të përfshiheshin në kuadër të UÇK-së.¹⁴ Pas fillimit të organizimit të UÇK-së në Istog e gjetkë, Mervetja shpreh gatishmërinë që të kontribuojë në masivizimin dhe shtrirjen e saj edhe në rajonin e vendlindjes së saj. Besnik Shala e kujton kohën kur Ramush Haradinaj si komandant i

¹¹ Po aty, 68.

¹² Dokumentar, 2009. “Vajza me kordele të kuqe” - dëshmorja Mervete Maksutaj, Istog, [25.04.2023], në <https://www.youtube.com/watch?v=dIfV9w5FI-8&t=455s>.

¹³ Ylber Aliu, “*Shembull i flijimit për idealin e lirisë*”, Ritmi, 20.

¹⁴ Intervistë me Muhamet Demajn, 29 .04. 2023

*Zona Operative e Dukagjinit, është zona e tretë operative e UÇK-së e cila përfshinte komunat: e Deçanit, Pejës, Istogut, Gjakovës dhe një pjesë të komunës së Klinës. Kjo Zonë kufizohej në veri me Malin e Zi, në lindje me Zonën Operative të Drenicës, në jug me Zonën Operative të Pashtrikut dhe në perëndim me Shqipërinë. Për më tepër, shih: Ramosaj, *Ushtria Çlirimtare e Kosovës*...11.

Zonës Operative të Dukagjinit* u rekomandon që *“Mervetja si një luftëtare e shquar dhe me përvojë mundet të jap kontribut të madh në organizimin dhe shtrirjen e plotë të UÇK-së në këtë pjesë”*.¹⁵

Rikthimi i Mervetes në pjesën e Podgurit të Pejës e Istogut, më 2 nëntor 1998, rriti vullnetin dhe motivoi shumë të rinjë e të reja që t’i bashkoheshin UÇK-së.¹⁶ Jo vetëm në aspektin ushtarak, Mervetja tregoi aftësi të larta, ajo tashmë bashkë edhe me të deleguarit për të bashkuar grupet e para të armatosura të Podgurit të Pejës e rrethinës, arritën që për një periudhë të shkurtër kohore të organizojnë një brigadë të re, brigadë kjo e cila doli zyrtarisht më 10 janar 1999, e njohur si Brigada 133 “Adrian Krasniqi”.¹⁷

Lufta filloi të intensifikohej edhe në pjesën të cilën e mbulonte brigada e lartcekur. Bashkëluftëtari i saj Naim Lushi mori plagë të rënda më 13 nëntor 1998 duke u kthyer nga baza logjistike që ishte në fshatin Ruhot, meqë aty Naimi bashkë edhe me Azem Veselin dhe Naim Xhurajn kishin shkuar me mision marrjen e një sasie armatimi.¹⁸ Përkundër përpjekjeve të para për shërim jashtë spitalit, i cili ishte nën kontrollin e policisë serbe, mjekët vlerësuan si të rrezikshme mjekimin jashtë kushteve spitalore. Prandaj edhe vendosin që të tentojnë ta fshehin në spitalin e Pejës arsyen e vërtetë të plagëve, duke u paraqitur se këto plagë u ishin shkaktuar nga kau. Pas radiografisë arsyeja e atyre plagëve doli në shesh dhe tashmë përkundër kalimit të rrezikut nga operacioni, ndaj Naimit u ushtrua kontroll i rreptë policor serb.¹⁹ Afërdita Zekaj ishte e para e cila vizitoi Naimin në spital me kërkesën e Azem Veselit. Ajo kishte shkuar ta vizitonte dhe ta pyeste Naimin se a ishte i gatshëm të arratisesh nga spitali.²⁰ Meqë grupi që do të tërhiqte Naimin nga spitali nuk mund të ishte i madh, sepse tërhiqnin edhe më shumë vëmendjen e policëve, të cilët kishin kuptuar tashmë aktivitetin e Naimit dhe numri i tyre ishte shtuar ato ditë në spitalin e Pejës.

¹⁵ Intervistë me Besnik Shalën, 28. 04. 2023

¹⁶ Hyrie Veliu-Jeta, *“Vajza me kordele të lirisë”*, Jubilari, qershor 2000.

¹⁷ Intervistë me Muhamet Demajn, 29. 04. 2023.

¹⁸ Intervistë me Naim Lushin, 03. 05. 2023.

¹⁹ Dush Gashi, *“E PAEMRA” me emër të madh*, Zëri.

* Afërdita Zekaj është njëra ndër të parat gra që u inkuadrua në celulat e para të UÇK-së në rajonin e Podgurit të Pejës. Dy ditë pas varrimit të Mervetes, më 8 dhjetor 1998, Zekaj do arrestohej nga policia serbe dhe do mbahej në burg gjerë në mars të vitit 2001.

²⁰ Intervistë me Afërdita Zekajn, 30. 04. 2023.

Mervetja dhe Besniku vendosin bashkërisht që ata dy të marrin përsipër aksionin për tërheqjen e Naim Lushit nga spitali.

Më 4 dhjetor të vitit 1998: *“Nga Ruhoti deri në Katund të Ri kemi shkuar me autobus e pastaj rrugën deri në spital e kemi vazhduar në këmbë”,* - kujton Besniku. *“Me vete Mervetja kishte një revole 7.65 mm të prodhimit çekoslovak dhe dy bomba, ndërsa unë po ashtu dy bomba dhe një revole smithweson 44 mm”,* - vazhdon rrëfimin Besniku. Gjatë kontrollit nga polici në spitalin e Pejës, Besniku dhe Mervetja dekonspirohen me ç’rast edhe fillon përlëshja. Plani për tërheqjen e Naimit dështoi, prandaj Mervetja dhe Besniku dalin jashtë për t’u larguar nga spitali. Por shpërthimi i bombës dhe gjuajtja me armë brenda spitalit e bëri të pashmangshme konfrontimin e armatosur me policët serbë të cilët veçse e kishin rrethuar spitalin. Me të dal në oborr, Mervetja i sulmon me bombë dhe revole. Aty zhvillohet një betejë e ashpër ndërmjet Mervetës e Besnikut në njërën anë e në anën dhe olicisë serbe në anën tjetër.²¹ Dëshmitari i kësaj ngjarjeje, Shaban Brahimaj, shprehet se edhe mjekët serbë të spitalit të Pejës kanë gjuajtur me armë në drejtim të dy të rinjve. *“Me sytë e mi e kam pa, mjekun serb, ka qenë laburant, që ngjitet nga kati i parë në të dytin me kallashnikov dhe gjuan në drejtim të tyre”*.²²

Kjo betejë në të cilën mbeti e vrarë Mervetja, shënon betejën e parë urbane në Zonën Operative të Dukagjinit, e cila njëkohësisht pati një jehonë të madhe për kohën. Ashtu siç edhe e kishte parashikuar vetë Mervetja në një letër dërguar motrës së saj, Hidajetes. *“Parandiej se së shpejti do të vdes, por frikësohem shumë se do të vdes pa i realizuar synimet e mia dhe të shokëve të mi. Gjithashtu parandiej se do të vdes me mallin për vëllezërit dhe motrat e mia. Dëshiroj një vdekje të lehtë, por të madhe, sepse një herë vdiset, po parandiej se vdekja ime do të jetë e tmerrshme, ashtu siç ishte edhe vetë jeta ime”*.²³ Dy ditë më pas, më 6 dhjetor 1998, Mervetja varroset në fshatin e saj të lindjes. Përkundër rrethanave të luftës, në varrimin e saj morën pjesë numër i madh i njerëzve.²⁴ Pikërisht në varrimin e Mervetes për herë të parë në anën e Istogut dalin publikisht UÇK-ja.

²¹ Intervistë me Besnik Shalën, 28. 04. 2023.

²² Intervistë me Shaban Brahimajn, 02. 05. 2023. Shabani atë ditë kishte shkuar në spitalin e Pejës për të marrë disa analiza të djalit të tij. Aty ishte plagosur nga bomba e cila i bie nga dora Besnikut.

²³ Kajtaž Gecaj, *“Ushtarja që dëshironte një vdekje të madhe”,* Zëri, 4 dhjetor 2000.

²⁴ Ylber Aliu, *“Shembull i flijimit për idealin e lirisë”,* Ritmi, 20.

“Qëllimi ishte të dalim haptas, pa maska dhe me uniformë”, - thotë Besniku.²⁵ Veprimtaria e Mervetës në kuadër të UÇK-së, që nga inkuadrimi e deri në rënie, përveçse si ushtarake dhe organizuese, shërbeu edhe si model për shumë të rinj që të u bashkoheshin radhëve të UÇK-së.

²⁵ Intervistë me Besnik Shalën, 28. 04. 2023.